

αδράχτι

Κυριακή, 17 Μαρτίου 2013

10:02 πμ

Σημασία:

Και αδράκτι

Εργαλείο για τήν δημιουργία νήματος. .

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ:

Από το αρχαίο ουσ. ἄτρακτος (η)

[196]

Ἄτρακτος, κυρίως γυναικείον εργαλεῖον, ἐφ' οὗ τὸ νῆμα περιειλεῖται· καταχρηστικῶς δὲ καὶ ἐπὶ βέλους. τὸν γὰρ βάλλοντ' ἄτρακτον οἶδε Σοφοκλῆς. εἴρηται δὲ κατ' εὐφημισμὸν, ἀτάρακτος ἄν· αἰεὶ γὰρ ταράσσεται. ἢ ὅτι ἀτάρακτον τὸ νῆμα φέρει· ἀπὸ γοῦν τοῦ ταράσσω γίνε-ται. ἐπὶ δὲ τοῦ βέλους, ἀπὸ τῆς τοῦ ξύλου ὁμοιότητος εἴρηται μεταφορικῶς.

ΑΣ: το α του α-τρακτος είναι επιτατικό.

Αναφορές

Βλ. Η γριά η βαβά μ'

Ποίημα: του Ζαχαρία Παπαντωνίου

Η γρηά η βαβά μ', καλά ύσιρ' να,
ταῖρνα ταῖρνα
σβούρα τ' αδράχτ' στριφουγυρνά,
η βάβου η γρηούλα η αφιντιά τ' ς
πήγι μι τ' ρόκα στ' ν αγκαλιά τ' ς
κι ἑκατσι 'κειά κουντά στ' φουτιά τ' ς..

Ιερομόναχος, ολομόναχος, εμπορεύεται αδράχτια

Καλόγερος απάρθενος, οχτώ χρονώ βαρβάτος,
κάθησε και πελέκησε ένα σακούλ' αδράχτια.
Στο μπούτσό του τα φόρτωσε και πάει να τα πωλήσει.
Στο δρόμο όπου πήγαινε, στο δρόμο που πηγαινει.
Χήρες τον αρωτήσανε, χήρες τον αρωτάνε.
Πόσο παππού μ' τ' αδράχτιά σου, πόσο και τα σφόντύλια;
Στο τσίμπημα, στο φίλημα, του δίνω πέντε-δέκα,
και στο καλό γονάτισμα πάρτα με τα σακκούλια.

Αναφορές της αρχ. Ελλ. γραμματείας

Σοφοκλής - Φιλοκτήτης στ.290

ὁ μὲν χρόνος δὴ διὰ χρόνου προύβαινέ μοι, κᾶδει τι βαιᾶ τῆδ' ὑπὸ στέγη μόνον διακονεῖσθαι. γαστρί μὲν τὰ σύμφορα τόξον τόδ' ἐξηύρισκε, τὰς ὑποπτέρους βάλλον πελείας: πρὸς δὲ τοῦθ', ὃ μοι βάλοι νευροσπαδῆς ἄτρακτος, αὐτὸς ἂν τάλας εἰλυόμην, δύστηνον ἐξέλκων πόδα, πρὸς τοῦτ' ἄν: εἴ τ' ἔδει τι καὶ ποτὸν λαβεῖν, καί που πάγου χυθέντος, οἷα χεῖματι, ξύλον τι θραῦσαι, ταῦτ' ἂν ἐξέρπων τάλας.

Ηρόδοτος.5.12,Περιφραστικά, αντι του γνέθω, κλώθω.

“ἄτρακτον στρέφειν”

Δείτε τους σαλτιμπαγκισμούς μιάς Λυδῆς προς τέρψιν του Δαρείου.

σκευάσαντες τήν ἀδελφεήν ὡς εἶχον ἄριστα, ἐπ' ὕδωρ ἔπεμπον ἄγγος ἐπὶ τῆ κεφαλῇ ἔχουσαν καὶ ἐκ τοῦ βραχίονος ἵππον ἐπέλκουσαν καὶ κλώθουσαν λίνον. [3] ὡς δὲ παρεξήιε ἡ γυνή, ἐπιμελὲς τῷ Δαρείῳ ἐγένετο· οὔτε γὰρ Περσικὰ ἦν οὔτε Λύδια τὰ ποιούμενα ἐκ τῆς γυναικός, οὔτε πρὸς τῶν ἐκ τῆς Ἀσίας οὐδαμῶν. ἐπιμελὲς δὲ ὡς οἱ ἐγένετο, τῶν δορυφόρων τινὰς πέμπει κελεύων φυλάξαι ὃ τι χρήσεται τῷ ἵππῳ ἢ γυνή.

[4] οἱ μὲν δὴ ὀπισθε εἴποντο· ἡ δὲ ἐπεῖτε ἀπύκετο ἐπὶ τὸν ποταμόν, ἤρσε τὸν ἵππον, ἄρσασα δὲ καὶ τὸ ἄγγος τοῦ ὕδατος ἐμπλησαμένη τὴν αὐτὴν ὁδὸν παρεξήιε, φέρουσα τὸ ὕδωρ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπέλκουσα ἐκ τοῦ βραχίονος τὸν ἵππον καὶ στρέφουσα τὸν ἄτρακτον.

Μετὰ τοῦτο δὴ τὰς μὲν περὶ τε ἀτράκτους καὶ κερκίδας καὶ ὅποσα ἄλλα ὄργανα τῆς περὶ τὰ ἀμφιέσματα γενέσεως κοινωνεῖ, πάσας συναιτίους εἵπωμεν, τὰς δὲ αὐτὰ θεραπευούσας καὶ δημιουργούσας αἰτίαι;

Στη συνέχεια, λοιπόν, θα ορίσουν ὅλες τις τέχνες που παράγουν αδράχτια, σαῖτες, και τα διάφορα ἄλλα εργαλεῖα που συμμετέχουν στην κατασκευὴ ενδυμάτων ὡς ἐνδεχόμενες αἰτίαι και τη θεραπεία και ἐκείνων που κατασκευάζει ἡ ἴδια ρούχα ὡς τα αἰτία;

Πλάτων - Πολιτεία 281E

ἐγὼ δ' ἂ τάλαινα
προσέχουσ' ἔτυχον ἐμαυτῆς
ἔργοισι, λίνου μεστὸν ἄτρακτον
εἰσειλίσσουσα χεροῖν,
κλωστήρα ποιοῦσ', ὅπως (1350)
κνεφαῖος εἰς ἀγορὰν (1350)
φέρουσ' ἀποδοίμαν·

Αριστοφάνης - Βατραχοὶ στ. 1348

ΟΜΟΡΡΙΖΑ:

ατρακτοειδής

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ:

Στην πλειονότητά τους εἶναι εἰρωνικές και αφοροῦν σκνηρές γυναῖκες.

1. Αδράχτι μου, γιόμιζε, ρόκα μου, κατέβαζε, θυμήσου, κώλε, τί ἔπαθες στον Αη Παντελεήμονα.
2. Ακούω αδράχτι πού βροντά, σφοντύλι πού ρεντεύει, τρέχατε, βρέ γειτόνισσαις, μην πα και με πλακώσουν.
Ἐπι σκνηρῶν γυναικῶν.
3. Εἰπὴν μ', ανου, πιάσ' τ' αγράχτι κ' ἢ καρτία μου συντρομάχτη. Εἰπὴν μού 'ν' γιορτή και βλάφτει, κ' ἢ καρτία μου θεραπαύτη.
(Κύπρου) Και αὐτὴ ἐπὶ σκνηρῶν γυναικῶν.
4. Ἐνα χρόνου τσ' ενα μήνα ἠκαμ' ενα ἀδράχτι νήμα του βαλα στου δουλαπάτσι, του φαγι τοῦ πουτκάτσι.
(Λέσβου)
5. Νιο Σαββάτο, νιο ἀδραχτάκι.
(Κεφαλληνίας)
6. Πέντε μήνας εἰς ἀδράχτια.

7. Της κακοεργούς τ' αδράχτι
ούλη νύχτα μέσ' 'ς τή σάχτη.
(Μεσσηνίας).

[349],333 - 335

Αναλογη αρχαία εκφραση για τους αναβλητικούς και οκνηρους

**Ἄπεισσιίου σελήνη: ἐπὶ τῶν εἰς χρόνον ἀναβαλλο-
μένων πράξει τί. ἦν δὲ κυβερνήτης, ὃς θάθυμος ὢν ἔλεγε
διὰ παντὸς ἀναμένειν σελήνην, ἵνα ἐν φωτὶ ὁ πλοῦς αὐτῷ
γένοιτο.**

Screen clipping taken: 17/3/2013 4:22 πμ

ΕΠΩΝΥΜΑ - ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ:

Αδρακτάς

Εγκυκλοπαιδικά

Αποτελείται από την **δρούγα** και το **σφονδύλι**. Στο στέλεχος της δρούγας περιτυλισσεται το νημα που δημιουργείται από το γνέσιμο του μαλλιού ή βαμβακιού που συγκρατείται στην **ρόκα**. Η ίδια λεξη έχει και άλλες σημασίες **άτρακτος** (ό και ή). Κλωστικόν όργανον έκ μικρας ξύλινης ράβδου, αποληγούσης προς τά άνω εις άγκιστρον ή έγκοπήν και φερούσης προς τά κάτω σφόνδυλον. Χρησιμεύει όπως στρεφόμενη περί τόν άξονα της κλώθη τήν έκ της **ήλακάτης** (**ρόκας**) έλκομένην ύφαντικήν ύλην (έριον, βάμβακα κλ.) Έν τω κλωστικω μηχανήματι καλείται ανάλογον χαλύβδινον όργανον τό όποιον στρέφει τό νήμα. || (Μηχανολ.) Γενικώς, μεταλλικός άξων περιστροφής μηχανήματος. || (Γεωμ.) Μέρος τής επιφανείας της σφάιρας περιεχόμενον μεταξύ δυο μεγίστων κύκλων αύτης εχόντων κοινήν διάμετρον. || (Άστρον.) **Ατρακτοι ωριαίοι**, αι 24 άτρακτοι εις τας οποίας διαιρείται ή επιφάνεια τής Γής δι' ημιμεσημβρινών απεχόντων αλλήλων κατά 15° και εντός έκαστου των οποίων (κατά τό «παγκόσμιον σύστημα τών ωριαίων ατράκτων») ισχύει ὁ αυτός επίσημος «πολιτικός χρόνος» || Ναυτ. Τό άνώτατον μέρος τοῦ μικροῦ επιστηλίου του ιστίου ή και αυτού του ιστού (εις τά μή έχοντα επιστήλια μικρά Ιστιοφόρα), ή άλλως «**ηλακάτη**». || άτρακτος άγκύρας,ή αποτελούσα τόν κορμόν τής άγκυρας, σιδηρά ράβδος.

[364,438]

Επειδή είναι επίμηκες και φαλλόμορφο μπήκε ως φόβητρο στα παραμύθια. Βλ. η «Ωραία Κοιμωμένη»

Ετυμολογία:

Από την αρχαία άτρακτο

αίτοπος, ρλ. τολιος.
ἄτρακτος, ὁ, ἡ "τὸ «ἀδράχτι» βέλος", ἀτρεκῆς "ἀπροκάλυπτος, ἀληθής" (κυρ. "ὁ μὴ περιστραμμένος"): ὡς σημαῖνον "ξυλάριον πρὸς περιτύλιξιν" (ἀ- = ἐν, εἰς;), συγγ. τοῖς: ἀρχ. Ἰνδ. tarkūh = ἄτρακτος, ἀρχ. ἐκκλ. σλαβ. trakt = ταινία, ζώνη, λατ. torqueō = στρέφω.
ἄτραπός, ὀμ. ἀταρπός, ἡ "δρόμος στενός, ἄτραπός, «μονοπάτι»": ὡς σημαῖνον

Συγγενικά

Η ροκα

Η αρχαία ηλακάτη

Ξυλο οπου στερώνεται το ακατέργαστο μαλλι.

Από την εικονα της γυναικας που γνεθει παρηχη και η ονομασια του γλυκου « **το μαλλι της γριάς**»

δηλ. το **έριον** της γριας και όχι η **κόμη** της γριας όπως στη φράση της « **τρελλής τα μαλλιά**» .

Σπονδυλος η σφονδυλι η σφοντίλι.

Ετυμολογία από την ριζα $\sqrt{\text{σφενδ}}$ από οπου η σφενδόνη (λιθοβολο περιστερεφόμενο όπλο).
Η σφενδόνη του σταδίου πηρε το ονομα της λόγω της σχηματικης ομοιοτητας με το οπλο:σφενδόνη.

Φρ. Μου εδωσε ένα χαστουκι που **ειδα τον ουρανο σφοντιλι**. Δηλ. τον ουρανό να περιστρέφεται όπως το σφονδύλι του αδρακτιου.

Ξενόγλωσσα

Ιταλικά fuso

Αγγλικά spindle από το ρημα σπιν κανω κατι να περιστραφεί γρήγορα.

Γαλλικά fuseau

Εικόνες

Ατρακτος ή αδράκτι

Κοπέλλα που γνέθει με ροκα και αδράκτι

Φράσεις

Παροιμίες

Στην πλειονότητά τους είναι ειρωνικές και αφορούν οκνηρές γυναίκες.

1. Αδράχτι μου, γιόμιζε, ρόκα μου, κατεβαζε, θυμήσου, κώλε, τί έπαθες στον Αη Παντελεήμονα.

2. Ακούω αδράχτι πού βροντά, σφοντύλι πού ρεντεύει, τρέχατε, βρέ γειτόνισσαι, μην πα και με πλακώσουν.
Έπι οκνηρών γυναικών.

3. Ειπάν μ', Ανου, πιάσ' τ' αγράχτι
κ' ή καρτία μου συντρομάχτη.
Ειπάν μου 'ν' γιορτή και βλάφτει,
κ' ή καρτία μου θεραπαύτη.
(Κύπρου) Και αυτη επί οκνηρών γυναικών.

4. Ένα χρόνου τσ' ενα μήνα
ήκαμ' ενα αδράχτι νήμα
του βαλα στου δουλαπάτσι,
του φαγει του ποντκάτσι.
(Λέσβου)

5. Νιο Σαββάτο, νιο άδραχτάκι.
(Κεφαλληνίας)

6. Πέντε μήνας εξ αδράχτια.

7. Της κακοεργούς τ' αδράχτι
ούλη νύχτα μέσ' 'ς τή στάχτη.
(Μεσσηνίας).

[349],333 - 335

Πεζογραφία:

Η ωραία κοιμωμένη

Ποίηση

Η γριά η βαββά μου - Ζαχ. Παπαντωνιου
Βλ. Η γριά η βαββά μ'

Η γρηά η βαββά μ', καλά ύστιρ' να,
ταϊρνά ταϊρνά
σβούρα τ' **αδράχτ'** στριφουγυρνά,
η βάβου η γρηούλα η αφιντιά τ' ς
πήγι μι τ' ρόκα στ' ν αγκαλιά τ' ς
κι έκατσι 'κειά κουντά στ' φουτιά τ' ς..

Αναφορές

Μετά τοῦτο δὴ τὰς μὲν περὶ τε ἀτράκτους καὶ κερκίδας καὶ ὀπόσα ἄλλα ὄργανα τῆς περὶ τὰ ἀμφιέσματα γενέσεως κοινωνεῖ, πάσας συναιτίους εἶπωμεν, τὰς δὲ αὐτὰ θεραπευούσας καὶ δημιουργούσας αἰτίας;

Στη συνέχεια, λοιπόν, θα ορίσουν όλες τις τέχνες που παράγουν αδράχτια, σαΐτες, και τα διάφορα άλλα εργαλεία που συμμετέχουν στην κατασκευή ενδυμάτων ως ενδεχόμενες αιτίες

και τη θεραπεία και εκείνων που κατασκευάζει η ίδια ρούχα ως τα αίτια;

Πλάτων - Πολιτεία 281E

ἐγὼ δ' ἅ τάλαινα
προσέχουσ' ἔτυχον ἐμαντῆς
ἔργοισι, λίνου μεστὸν ἄτρακτον
εἰσειλίσσουσα χεροῖν,
κλωστήρα ποιῶσ', ὅπως (1350)
κνεφαῖος εἰς ἀγορὰν (1350)
φέρουσ' ἀποδοίμαν·

Αριστοφάνης - Βατραχοὶ στ. 1348

Copyright© 2012 by Aris Stougiannidis